

Предпоставки за развитие и настоящо състояние на селския туризъм в България

“България - малко кътче от рая, съчетало в себе си невероятната красота на лазурното, топло море и величествените върхове на планините, покрити със снежни шапки.

Разположена само на 2% от територията на Европа, България е щедро надарена от природата с изключително многообразие на пейзажа, мек, умерено- континентален, подходящ за целогодишен отдых климат, богатство на флората и фауната, многобройни лековити минерални извори.

Родината на митичния певец Орфей и легендарния Спартак, земята на най-старото злато в света впечатлява с 13 - вековното си културно-историческо наследство, съхранените традиции и обичаи.

България се утвърждава като "остров на стабилността" в района на Югоизточна Европа. Гостоприемството на местното население, гарантираното спокойствие и сигурност са отлични предпоставки за една приятна ваканция.

В представите на стотици хиляди чужденци, които са имали шанса да прекарат ваканцията си у нас, България вече не е синоним само на потънали в зеленина хотелски комплекси на фона на ширнали се морски плажове с фин като пудра захар пясък. Напоследък имиджът на страната ни като дестинация предимно за морски туризъм се променя благодарение на местните Съвети по туризъм и туроператорски агенции. Обединявайки усилията си с браншовите неправителствени организации, те разработиха един сравнително нов, но набиращ широка популярност у нас продукт т. нар. алтернативен туризъм.

Пешеходни преходи, посещение на старинни манастири, сафари с джипове, фолк-маршрути, конна езда, планинско колело, наблюдение на птици и още и още приятни преживявания превръщат ваканцията на по-активните и любознателни туристи в незабравимо приключение. Всичко е въпрос на предпочитание. Така например пред луксозната обстановка на 4-5 звездните ни крайбрежни хотели, запалените по нашия фолклор и природа чужденци предпочитат идилията на българското село.

Превърнатите в уютни фамилни хотели селски къщи, скътани в диплите на Родопите, Пирин и Стара планина, посрещат целогодишно гости от Великобритания, Франция,

Германия и Япония. Далеч от суматохата на пренаселените градове, чужденците заживяват, макар и за кратко, в пълна хармония с българската природа, запознавайки се с културно-историческите паметници на една от най-древните държави в Европа.

По данни на туроператорите близо 15% от пасажерите на чартърните полети за България това лято (2004) не са пребивавали у нас с цел почивка на море, а по линия на обиколните турове за опознаване на богатата ни култура и история. Същевременно смятаме, че има допълнителни възможности за привличане на повече и по-платежоспособни туристи. Една от тях е сътрудничеството ни със съседните балкански държави при изготвяне на съвместни културно-исторически пакети, обхващащи целия регион.

Разположена на кръстопът между Изтока и Запада, от дълбока древност България е била обитавана от високоразвити цивилизации, оставили зад себе си свидетелства за процъфтяващи култури. Днес на територията на страната са регистрирани около 40 хиляди паметника на културата от различни епохи, голяма част от които неотменно се вписват в маршрутите на чуждестранните ни гости. За тях туроператорските агенции организират и посещения на старинни етнографски селища, в които и до днес се практикуват предавани през поколения народни занаяти. На места желаещите могат да се включат в специалните курсове по тъкачество, дърворезбарство, грънчарство и пр.

Селският туризъм в България печели все повече привърженици. В това отношение планината Родопи е изключително благодатна с многобройните си скътани в пазвата ѝ селища, отворени за всеки, който желае да се докосне до бита и старите занаяти на местното население. Като допълнителна атракция е и посещението на няколкото благоустроени пещери в околностите на родопския ски-курорт Пампорово. Търсачите на силни усещания могат да се обърнат към местните пещернячески клубове, които осигуряват съответното оборудване и специализирани водачи за проникване в дълбоките пропасти и неблагоустроени пещери в района. Най-голямата атракция за чужденците обаче е колоритният българският фолклор. Гости от Великобритания, скандинавските страни, Франция и пр. посещават организираните за тях курсове за народни песни и танци. Предпочитано място от почитателите на българския фолклор е родопското село Широка Лъка. В местното средно музикално училище те се обучават да свирят на характерни за региона инструменти.

Според данни на БАТА близо 75% от чуждестранните ни гости пристигат в България заради чудесните условия за морски туризъм в крайбрежните ни комплекси. Останалите 25 на сто се насочват към вътрешността на страната по линия на

програмите за културен, екологичен и селски туризъм.

Туризмът през 2004 г. е бил отново доста печелившо перо за икономиката ни.

Доказват го и фактите. За първите 10 месеца на 2004г. в България са отдъхвали над 3,5 млн. чуждестранни гости, което е с близо 16% повече спрямо считаната за много успешна 2003г.

Според тях през 2003 година страната ни е била посетена от 4 047 863 чуждестранни туристи. Техният брой е с 18 процента повече от предходната година (2002).

Същото проучване сочи, че през 2003-та световният туризъм бележи най-големия си спад за последните години - 1,2 на сто. По темповете, с които се увеличават туристите у нас, България изпреварва дори страни като Италия и Исландия.

Многобройни са предложенията за семеен отдих, ваканция за деца и младежи, активна почивка сред природата, приключения, практикуване на специализирани видове туризъм /селски, еко-туризъм, туризъм по интереси и др./, спорт, приключения, развлечения, познавателни пътувания, конгресен туризъм, балнеология и др.

Корените на българския дух и характер могат да се открият в българското село, съхранило в най-голяма степен своеобразието на българските традиции. Престоят в българско село дава уникална възможност да се усети и навлезе в един бит, който прокарва мостове между времена и култури.

Атрактивната природна среда, съхранените фолклор, обичаи и занаяти, селищата-архитектурни резервати, традиционната кухня, известното българско гостоприемство правят почивката в българско село все по-предпочитана.

В България вече ясно са очертани два големи района за селски туризъм - Западна и

Средна Стара планина, Предбалкана и Родопите, а в последните години и редица села намиращи се не далеч от морските курорти. Традиции в предлагането на селски туризъм вече има в с.Осмар и с.Лозево /Шуменска обл./, с.Аспарухово /Варненска обл., общ. Дългопол/, с.Казичено /общ. Поморие/, с.Малка Верея /общ. Стара Загора/. До момента над 50 села и 30 манастира предлагат настанителна база.

В българското село туристът се приема като гост и може да се почувства като приятел или пътешественик-изследовател. Той може да се идентифицира и живее с местното население, да се включи в селскостопанските дейности, в пешеходни турове, преходи с коне и каруци, в занаятчийски дейности като дървообработване, резбарство, текстил, керамика, тъкачество, ковачество и др., да занесе въщи платно, глинен съд или друг предмет, изработен от собствените му ръце. При желание гостът може да се включи в кулинарни курсове или дегустации на вино, да изучава българския фолклор, да наблюдава местните семейни или религиозни празници.

Съхранените традиции в природосъобразния начин на селскостопанско производство в личното стопанство са подчертано впечатляващи за туристите. Ръчното косене и доене, производството на домашно сирене и кашкавал, квасенето на кисело мляко, приготвянето на сладка и конфитюри са елементи от туристическия продукт на селска България.

Повечето стопани на село отглеждат разнообразни зеленчуци, овощни градини, десертни и винени сортове грозде и много домашни животни и птици. Това е определя и многообразието в домашното производство на вина, ракии, месни деликатеси, на богата и вкусна кухня и разбира се прочутото домашно българско кисело мляко.

Наред с производството на домашно вино в почти всяка къща, съществуват и селски винзаводи и изби с разнообразно производство на червени и бели вина, част от които са и за експорт - Караисен, Ново село, Славянци, Дамяница, Осмар, Стамболово, Карабунар и др.

Настаняването обикновено е в собствената къща на домакините, като в зависимост от желанието им гостите могат се хранят на трапеза заедно със стопаните. Спазва се основното изискване да се поднася традиционна местна кухня, екологично чисти натурални храни и напитки, като при желание туристите могат да участват в приготвянето на храната.

Много места в България предлагат атрактивни дейности из селския бит - кратки програми като "Един ден на село" или почивки с по-дълъг престой.

Населените места в планините Родопи и Стара планина са известни със съхранените стари занаяти - на живо може да се проследи ръчната изработка на красиви резбовани предмети, килими и халища, плетива, ковани предмети, пъстри грънци и др. Туристите могат да усвоят някои умения в кратки курсове на обучение. Организирането на посещения на български дом, кулинарни курсове и дегустации.

В Бургаския регион интерес представляват местните празници и обичаи. Незабравими са спомените, свързани с посещение на архитектурно - етнографския комплекс в село Бръшлян (в сърцето на Странджа планина), разходки до старинни воденици, тепавици, обучение в езда на магаре, разходки с магарешки каруци. Девствената Странджанска природа е част от атмосферата на тайнствените "Нестинарски танци" (танц върху жарави) - останали от древността. Организирането на "Рибен пикник" е възможност за любителите на природата да се разходят с лодка, да вкусат от прясно уловената и приготвена по местни рецепти риба.

В село Козичено - Източна Стара планина в рамките на "Един ден на село" туристите имат възможност да се разходят на гърба на магаре, да поездят коне, да проследят ръчната изработка на българска народна носия, да направят своята следобедна закуска до извор на зелена поляна, да вкусат от местната кухня под ритмите на фолклорна музика, да участват в празници като "Коледуване" и "Лазаруване", да потанцуват на "Неделното хоро".

Североизточна България завладява с необятната си плодородна равнина. Гостите могат да се запознаят с поминъка на местните селяни - земеделие и животновъдство, разнообразния местен фолклор, кухня и да се възползват от възможността за посещение в единствените съхранени в България Добруджански чифлици.

В град Банско (в Североизточното подножие на Пирин планина) се извършват демонстрации на обичаи, дегустация на месни ястия, извозване с каруци до местността "Пикника", акомпанимент на гайда, "хайдушко нападение", снимки с фолклорни носии.

Из цялата страна се почитат и до днес фолклорни празници и традиции, а възможността да се присъства на обреди и обичаи на живо като “Българска сватба”, Нестинарски танци, “Кукери”, “Трифон Зарезан”, “Еньова буля”, “Коледуване”, “Лазаруване”, “Пеперуда”, “Герман” и др. оставят незабравими спомени.

Един от тези обичаи се използва доста умело за да се привличат още по-голям брой туристи.

През последните години Арбанаси започва да привлича туристи и по един нетрадиционен начин. Селцето се е превърнало в притегателно място за младоженци от цялата страна, дори и от чужбина.

Наред с културноисторическия, вече успешно се развива и сватбения туризъм. Само за тази година (2004) сключените бракове в Арбанаси са около 100. За да се врекат във вярност, тук пристигат младоженци чак от Франция, Италия, САЩ, Англия и Армения. Ритуалът по подписването е напълно безплатен и може да бъде на открито или в залата на избрания ресторант. Повече от 100 заведения предлагат национални и екзотични гозби и организиране на сватбено тържество. Собствениците на кръчми могат да осигурят от тортата до лимузината за булката. В Арбанаси идват да се оженят и известни двойки от българския хайлайф. Част от новосъздадената традиция е кмета на селото да води чужденците под венчилото. В такъв случай преводач разяснява българските ритуали. За църковен брак най-предпочитаното място е храмът в манастира “Свети Никола”. Той е само на метри от най-големия хотел “Арбанаси палас” и не минава уикенд, без там да се бракосъчетаят поне 2-3 двойки. За най-ексцентричните младоженци близката конна база предлага файтон под наем за сватбения ден, както и разходка из околността на гърба на някое от породистите животни.

Голямо емоционално въздействие оказват националните и международни фолклорни фестивали - Международния фолклорен фестивал в гр. Бургас, Международен фолклорен фестивал - гр. Пловдив, Международен фестивал на маскарадните и карнавални игри и обичаи “Сурва” - гр. Перник, Националните фолклорни събори в местността “Рожен” край гр. Смолян и в гр. Копривщица, Национален събор “Китна Тракия пее и танцува” - гр. Хасково, Национални фолклорни детски Орфееви празници - гр. Смолян и др.

Представата за Възрожденска България се допълва от посещението на редица архитектурни забележителности от епохата на Възраждането, които са оформили

облика на цели градове или на части от тях - Велико Търново, Трявна, Стария Пловдив, Копривщица, Несебър, Созопол и др., на много села като Боженци, Арбанаси, Жеравна, Бръшлян, Ковачевица, Лещен, Долен, Момчиловци, Широка лъка и др., както и на няколкото етнографски музея в страната - етнографските музеи на открито "Етър" /гр. Габрово/ и "Старият Добрич" /гр. Добрич/, етнографските музеи във Велико Търново, Благоевград, Враца и др., както и на известни източноправославни манастири и църкви. Всички тези единствени по рода си места са изключителни, но остава сериозното предизвикателство те да бъдат рекламирани не само в България, но най-вече извън нея.

Много подходящо за популяризирането на селския туризъм е сътрудничеството на България с други държави от различни части на света. Като пример ще представим един проект между община Казанлък и японска туристическа агенция.

Японската агенция "Джайка" ще популяризира в страната на изгряващото слънце селския туризъм и културния туризъм в Розовата долина. Това предвижда българо-японски проект, който цели равнието на този тип туризъм у нас.

Привличането на повече туристи, удължаването на туристическия сезон и развитие на инфраструктурата в Розовата долина, са сред приоритетите, по които ще работят съвместно български и японски експерти.

Проучване на "Джайка" сочи, че уникалната природа, в която вирее българската маслодайна роза, селските къщи и тракийските гробници в района са особено интересни за японските туристи. Броят на посетилите през миналата година в Казанлък са над 5500.

Между 15 и 20 000 японци могат да посещават годишно Розовата долина, сочат прогнозите на "Джайка". Най-важното е да бъдат привлечени повече жители на Розовата долина, които искат да развият селски туризъм, да посрещат гости в добре уредени селски къщи в региона, туризмът ще отвори вратите и на икономиката и ще разшири възможностите. По своя лична инициатива много заселили се вече тук японци канят свои сънародници-пенсионери в Шипка, които сега се изселват във Филипините, Тайван, Аржентина.

Проектът, който ще продължи три години, ще се разглежда като "проект-модел" за регионално развитие в България и би могъл да бъде приложен по-късно и в други общини.

Такъв пример може да дадем и с община Мадан, където рудници стават музеи по проект за развитие на минен туризъм. Тук, обаче, за превръщането на някогашните рудници на "Горубсо" в туристическа атракция ще се ползва френския опит в тази област. Проектът ще бъде създаден като подобие на вече реализираната идея за музей на мината във френския град Нюлемин. Предвижда се туристите не само да разглеждат галериите, но и да могат сами да си изровят кристали и различни рудни форми. Като допълнителна услуга ще се предлага сватбена церемония в минните подземия. В туристическите маршрути ще се включи и уникалната кристална зала в Мадан, в която са изложени ценни кристали, открити в оловно-цинковите мини. За осъществяването на проекта ще се кандидатства за финансиране по европейски програми за развитие на алтернативен туризъм." (сайт на Министерство на Икономиката)

Друга българска община, която може да се похвали с абсолютно свой собствен бисер в сферата на селския туризъм е община Добрич. Тук всеки турист предпочел спокойствието и уюта има възможността да се наслади на едно прекрасно изживяване в етнографския комплекс "Чифликът Чукурово". Той е разположен върху площ от 1300м²

. Капацитетът на ресторанта е 150 души. Намира се на 13 км от туристическия комплекс "Албена", в местността Батова, на височината над реката. С уникалната си архитектура и музейна сбирка от автентични предмети, свързани с бита на българския селянин, Чифликът ни връща в атмосферата на българското село от началото на XX век. В комплекса се намира пикник, в който всеки може да почувства себе си съпричастен с природата, със старото време, с духа на Добруджа, с неподправеността и кристално чистата душа на българския селянин в миналото. Да опита от гостоприемството, студената ракия, вкусната българска гозба и руйно вино. Чрез изключителните атракции всеки може да се докосне до българския фолклор, да участва в "българската сватба", в българските народни празници, да опознае душевността и традициите на старите българи. Всичко това превръща посещението в комплекса в неповторимо преживяване. Чифликът е разположен сред очарователна природна среда, наситен с типична за местността растителност, като това оправдава съставената у туристите предварителна представа за комплекса, в който доминира усещането за романтичен уют и усамотеност. Тази атмосфера се засилва и от специфичния за туристическия район строително-архитектурен стил, с какъвто се отличава етнографският комплекс "Чифликът Чукурово". Обектът разчита както на организирани посещения, така и на своите постоянни гости, а именно: възрастни двойки, семейни туристи с деца, млади хора, търсещи спокойствие и уют сред приятна атмосфера, транзитни клиенти, клиенти на свободна консумация.

Всички тези хора са привлечени както от красивата природа, чистия въздух и автентичната обстановка, така и от отличното качество на основните услуги, любезното отношение на персонала и разнообразието на предлаганите допълнителни услуги, съобразени с изискванията и интересите на гостите:

- Дегустация на домашно приготвено кисело мляко;
- Дегустация на мед, вино и ракия местно производство с възможност за закупуване;
- Пътешествие с конски каруци до “Славната катара” и калето от римско време;
- Ездитни коне с опитни инструктори;
- Стари народни игри;
- Фолк училище за български народни празници, музика и танци.

Етнографският комплекс работи основно през активния туристически сезон, но ръководството полага усилия за привличане на по-голям кръг от посетители и през неактивния сезон – по повод провеждането на различни празници. За тази цел се разработват оферти със специални празнични намаления, намаления за организирани туристи (на всеки 20 туриста – 2 безплатни куверта), намаление 50 % за деца до 12 години, организират се дневни занимания с цел да се толерират семействата с малки деца. Благодарение на тези нововъведения и чрез непрекъснато усъвършенстване и разширяване на така предложения продукт, комплексът успява да запази наложения си вече имидж и търговска марка сред конкуренцията и ще направи сериозна заявка за летния сезон в алтернативния туризъм.

Тенденция в понататъшното развитие на бизнеса и сключването на договори и с други туроператорски фирми, които да се превърнат в допълнителен източник и посредник на гости за етнографският комплекс “Чифликът Чукурово”. Управлението на комплекса си е поставило за първостепенна цел разработването на цялостна програма, която да популяризира всички предлагани услуги и условия за забавления, развлечения, отдих и рекреация. Тази програма се осъществява чрез провеждане на ефективна рекламна кампания, която включва участие на комплекса в национални изложения и панаири, реклама в различни медии, както в регионален, така и в национален мащаб. По този начин се утвърждава наложената вече търговска марка и имидж на етнографския комплекс “Чифликът Чукурово”.

В резултат на прекомерното използване на туристическите ресурси нерядко се стига до тяхното замърсяване, и оттам на намаляване на техните качества, дори до тяхното

унищожаване. Ето защо съвременния туризъм оказва голямо влияние върху околната среда на страната. Както вече споменахме по-горе етнографският комплекс “Чифликът Чукурово” се намира в близост до живописната местност Батова, която е и защитена територия. Някои от атракциите, които се предлагат са: пътешествие с конски каруци до “Славната катара” и калето от римско време, езда на коне с опитни инструктори, излети и пикници до Барут чешма и местността Чашката, бране на череша и сливи. По време на тези занимания на открито се изнасят неангажиращи лекции, целящи изграждането на екологично съзнание у слушателите. По този начин управлението на чифлика взема участие в екологичната политика на страната.

Пресъздават се българските народни празници. Най-голяма популярност има обичаят “Българска сватба”. Това е уникална възможност за среща с миналото в автентичната обстановка на едно българско село. Още с пристигането си на мегдана в Чукурово, гостите участници в програмата попадат в динамичната атмосфера, присъща на един от най-важните ритуали в живота на хората от стара България. С помощта на опитни професионалисти от фолклорния ансамбъл и местни хора, всички ще участват в истинска българска сватба. Сцена е цялото село, а театърът се превръща в реалност. Първата част от шоуто започва с избирането на кръстник измежду гостите и ритуал на бръснене на младоженеца на мегдана. В ритъма на народна музика сватбарите се отправят към дома на бъдещата невеста. Там ги очакват роднините на момата, които изпълняват типичните за случая ритуали – забулване на бъдещата невеста, разплакване, отказ на бащата да я даде в чужда къща, последвани с откупуване на момата и прощаването и с дом и родители. Сватбарите потеглят с каруци, натоварени с чеиза на момата към чорбаджийския чифлик. Там те са посрещнати от родителите на зетя, които изпълняват ритуали за сполука и щастлив живот на младото семейство и гощават сватбарите с обреден хляб за добре дошли. Втората част от шоуто пресъздава ретроспективно запознанството между момъка и момата на фона на български народни празници. Действието се развива на селския панаир, разположен на поляната пред Чифлика. Люлки от преди век, народни игри, борби, музика, танци, коне, каруци, катуни, занаяти – един вълшебен свят, пресъздаващ народните обичаи и веселби на празници като Гергьовден, Лазаровден, Тодоровден, Заговезни и др. Третата част на шоуто е въвеждането на гостите в чифлика и разглеждането му в детайли. Всичко е така, както е било преди повече от 100 години. На хармана се вършее, вее, мели, домакинята тъче на стан, а в казана се вари домашна ракия. Под сайванта са всички сечива, които са използвани за обработка на земята и зърното, точат се баници, меси се хляб. Наредена е празнична трапеза с вкусни гозби и омайни вина. Сценична фолклорна програма, изключителни музиканти и певци ще помогнат на гостите да се докоснат до духа на отминалото време. Всички ще почувстват как българският танц и песен завладяват сърцето и душата завинаги. С достъпното си местоположение (изграждане на система от информационни табла за улесняване на туристите) живописната и дива околна среда, с близостта си до морето, с приятния строително-архитектурен стил, уютния селски интериор и най-вече с високото качество на обслужване и приятелските отношения между персонала и гостите, етнографският комплекс “Чифликът Чукурово” се е превърнал в предпочитано място за отдых и развлечение. С разширяването на

допълнителни услуги като продажба на сувенири, картички, възможност за снимки в автентични народни носии, продажба на пчелен мед местно производство етнографският комплекс “Чифликът Чукурово” превъзхожда своите конкуренти – това е пример за новаторство, инициативност, умение на ръководството, което успешно се адаптира в бързопроменящите се условия в сферата на селския туризъм. Един от най-важните недостатъци е слабоизградената инфраструктура, тоест част от пътя между к.к. “Албена” и етнографският комплекс е третокласен, на разположение на селото, където се намира Чукурово, е амортизирана водната помпа, която понякога се поврежда и води до временно прекратяване на водозахранването. В следствие на това съществуват някои негативни последици – затруднява се достъпа до комплекса, спада туристопотокът. Ето защо е необходимо да се увеличат инвестициите в инфраструктурата за модернизиране на водозахранването в района и поправка на пътищата с помощта на общината и държавата. Целта на етнографският комплекс “Чифликът Чукурово” е да функционира ефективно в сферата на селския туризъм, като удовлетворява потребностите и желанията на своите гости не само чрез запознаване с автентичността на селския бит, но и с пълноценен отдих, рекреация и развлечения. Акцентът вече не е единствено върху самата атракционна програма, а в организацията на една цялостна среда, в която гостът да забрави на колко километра се намира от дома си, да почувства цялата непринуденост и уют, предлагащи се в комплекса. Уникалността и отличителните черти на етнографският комплекс “Чифликът Чукурово” се състоят в нестандартните организационни решения за изграждането на развлекателна база – изкуствено езеро с живи рибки, барбекю, летен ловен бар, поляна с въжени лодки и въртележки, ездитна база, битов кът с тъкачен стан, харман, както и провеждането на анимационни програми – екскурзии сред природата, сафари, пикници, забавно-развлекателни вечери и представяне на обичая “Българска сватба”. Също така туристите имат възможност сами да приготвят селска добруджанска салата, да вземат уроци по езда, по тъкане на стан, могат да участват в танцовото училище, както и бране на череша от овощната градина на чифлика. Но не на последно място са предлаганите забавления за най-малките гости на Чукурово, а именно детския кът устроен на поляната пред чифлика. Това улеснява родителите като им позволява пълноценно възползване от престоя им в комплекса и предимство, което привлича семейства с малки деца. Всички тези услуги и удобства превръщат Чукурово в предпочитано място за отдих и развлечения.